

z drevja. Smreke so tiho in otožno vršale. Z bližnjih mladih smrek se je utrjala senca. Prišel je edini borec iz Mihove čete. — Mihove čete ne boš nikoli več videl. Vsi so ostali tam, mi je rekel, sedel k ognju in zakril obraz v lopatiste roke. Vsi smo umolknila (str. 100). Omeniti pa je treba tudi to, da se nekateri opisi avtorjevih razpoloženj ponavljajo v enakih ali podobnih formulacijah, kar škoduje sicer oblikovno dokaj prečiščenemu in estetsko prizadevno oblikovanemu tekstu.

Druga knjiga Komisarjevih zapiskov priča, da se avtorjevo ustvarjalno hotenje izpopolnjuje in raste. Vsekakor je delo zelo zanimiv in prepričljiv memoarni tekst o narodnem boju, o človeku in njegovem doživljanju v bojih za svobodo. Avtor je v svojih zapiskih zajel široko življenjsko dogajanje v usodnem in izjemnem času; s svojo ustvarjalno voljo je prodrl v podrobnosti zapletenih dogodkov in posegel v globlja človeška nagnjenja. Vse to je naslikal s preprostimi in stvarnimi potezami.

Delu je dodanih nekaj fotografskih posnetkov iz bojov in pohodov štirinajste. Te fotografije so delo borca J. Petka. S svojo pristnostjo nazorno dopolnjujejo komisarjeve dnevniške zapiske.

Francè Vurnik

GLASBA

DR. DRAGOTIN CVETKO, ZGODOVINA GLASBENE UMETNOSTI NA SLOVENSKEM — II. KNJIGA

Kulturne podobe naroda ne klešejo le umetniki-ustvarjalci; njihovemu delu in prizadevanjem za oblikovanje fiziognomije posameznega naroda v besedi, glasbi in likovni umetnosti se vedno pridružujejo tudi tisti kulturni delavci, ki skušajo ta prizadevanja osvetliti s kritičnega stališča, jih znanstveno utemeljiti, objektivno oceniti ter jih tako približati širšemu krogu javnosti. Znanstvenik, ki se spusti na takšno področje, bodi da je to umetnostni ali literarni zgodovinar ali pa muzikolog, se ne more izogniti številnim problemom; toda najteže se je dokopati do objektivnega prikazovanja umetniške stvaritve ali celotnega umetnostnega obdobja. Kadar gre za prizadevanja polpreteklih ali sodobnih umetnostnih razbodij, se avtor lahko razgleduje po živem svetu in živih pričah, četudi morda zaradi premajhne časovne odmaknjenosti težko postavi dokončno sodbo. Mnogo težje je rekonstruirati iz nemih virov umetnostna prizadevanja preteklosti. Le tankočutno in dolgotrajno delo, združeno z znanstveno doslednostjo, omogoči, da oživi pred nami kulturna dejavnost preteklih stoletij. Če gledamo s tega stališča na Cvetkovo »Zgodovino glasbene umetnosti na Slovenskem«, bomo opazili, da je bil avtor vseskozi zvest zahtevam sodobne muzikologije in tako ustvaril v dveh knjigah popolno podobo naše glasbene preteklosti od prvih spomenikov do štiridesetih let 19. stoletja, ko so se na obzorju pojavili obrisi novega stilnega naziranja — romantike.

Za pravilno vrednotenje druge knjige Cvetkove »Zgodovine glasbene umetnosti na Slovenskem«* se mi zdi potrebno, da vsaj z nekaj besedami osvetlimo stanje v naši muzikologiji pred nastankom omenjene knjige, zakaj le tako bomo lahko pravilno vrednotili to obsežno delo. V preteklosti je naša muzikologija — če jo lahko tako sploh imenujemo — štela le drobne prispevke, od teh so eni bolj, drugi manj kritični, skoraj vsi pa so nedokumentirani. Tudi število monografij, ki bi skozi osebnosti ustvarjalcev osvetlile značilnosti posameznih razvojnih obdobij, je dokaj pičlo. Tako je moral dr. Cvetko, če je hotel zadostiti zahtevam sodobne muzikološke znanosti, prehoditi vso pot še enkrat. Za izhodišče mu torej niso mogli rabiti skromni, znanstveno neutemeljeni prispevki, pač pa je moral pogosto na novo iskati vire in izvirno gradivo ter ga sestavljati v celotno zgradbo naše glasbene dejavnosti. Že ta ugotovitev je porok, da je »Zgodovina glasbene umetnosti na Slovenskem« izčrpno tovrstno delo o glasbeni kulturi na naših tleh.

Jedro druge knjige »Zgodovine« obravnava obdobje klasike; v uvodnem poglavju avtor osvetljuje specifične pojave, ki so povzročili usihanje baroka in rokokoja, in analizira razmere, ki so krčile pot klasicizmu. Širina, s katero se je pisec lotil dela, je očitna že v tem poglavju. Dr. Cvetko se ni zadovoljil le z zbiranjem in dokumentiranjem razpoložljivih virov in izvirnega gradiva; povezuje jih s specifičnimi družbenimi razmerami in možnostmi, ki so v določenem obdobju obstajale na slovenskem ozemlju, obenem pa primerja našo glasbeno dejavnost z dosežki zahodnoevropske glasbene kulture. Ob vsem tem sicer opazimo, da so prizadevanja glasbenih delavcev na Slovenskem v primerjavi z zahodnoevropsko glasbeno kulturo rodila skromnejše sadove, vendar pa se stilno niso razlikovala. In kar je najvažnejše: Cvetkova »Zgodovina« neizpodbitno dokazuje, da se naša glasbena kultura kljub trenutnim zastojem (vzroki so bili v družbenih razmerah) ni razvijala le vzporedno s splošnimi stilnimi naziranjem, ampak se je aktivno vključevala v razvoj evropske glasbe.

Drugo, najobsežnejše poglavje »Zgodovine« je odmerjeno obdobju glasbene klasike na Slovenskem; delovanju Filharmonične družbe, Stanovskega gledališča, glasbenemu šolstvu, cerkveni glasbi in skladateljskemu delu domačih in tujih glasbenikov. Kljub obilici gradiva to poglavje ne daje vtisa razdrobljenosti. Avtor posreduje bralcu jasno podobo tega obdobja; pri tem imata glavno zaslugo klen slog in metodološko razporejena snov. Posebno pozornost vzbuja prikaz skladateljskega dela domačih ustvarjalcev, saj so ti šele v tem delu našli pravo mesto v naši glasbeni kulturi.

Sklepno poglavje odkriva tisti del slovenske glasbene dejavnosti v prvi polovici 19. stoletja, ko so se v novem političnem ozračju začele sproščati nove sile tudi v glasbenih prizadevanjih.

S Cvetkovo »Zgodovino« se je končno razvila tudi glasbena veja naše zgodovine, obenem pa smo z njo dobili tudi osnove, na katerih bodo mogoča nadaljnja raziskovanja in osvetlitev podrobnosti iz obsežne in bogate glasbene preteklosti na Slovenskem. Naj dodamo še to: »Zgodovina glasbene umetnosti

* Dr. Dragotin Cvetko: Zgodovina glasbene umetnosti na Slovenskem, II. knjiga, Državna založba Slovenije, Ljubljana 1959.

na Slovenskem» je tudi kažipot za širšo popularizacijo naših glasbenih stvaritev. Z javno izvedbo in s tem, da smo vključili nekatera dela naših klasičnih mojstrov v sporede RTV, smo že storili prvi korak.

Besedilo dopolnjuje nad sto podob — faksimilov, portretov in slik — obsežna dokumentacija in povzetek v francoskem jeziku. Knjigo je natisnila Državna založba Slovenije; z lepim tiskom in opremo je brez dvoma pripomogla k uspehu tega pomembnega dela.

Janko Grile

ZAPISKI

K PREVODOM IZ POLJSKE ŽENSKÉ LIRIKE

Pesnice, ki so se tu srečale, ne sodijo v isto generacijo, niti jih ne veže kaj takega, kar bi bilo lahko osnovni podatek za pisanje o njih. Srečale so se bolj ali manj po naključju in želji prevajalca, da predstavi sodobnemu slovenskemu bralcu nekaj najlepših strani iz knjig poljske ženske lirike zadnjih desetletij. V tem obdobju seveda poljska književnost ni dobila prvih ženskih pesniških zbirk, saj je v vsaki antologiji poljske lirike najti ženska imena že v 18. stoletju (eno med njimi je Elżbieta Drużbacka, ki je živelá od leta 1695 do 1765) in ta imena si potem sledijo vse pogosteje, dokler ne pridemo do tako znanih, kot je Konopnicka v 19. in v začetku 20. stoletja. Naš izbor pa se začne šele s prvo vidnejšo poljsko pesnico v našem stoletju, s Pawlikowsko. Naslednja avtorica, Ilakowiczówna, je sicer tri leta starejša od Pawlikowske, vendar dajejo izbori lirike Pawlikowski prednost in jo tudi mi uvrščamo na prvo mesto. Obema starejšima, Pawlikowski in Ilakowiczówni, ki sta se uveljavili predvsem med obema vojnama, pridružujemo še tri mlajša imena, znana iz let po drugi svetovni vojni, poezijo vseh petih pa zastopa v našem izboru predvsem tisto, kar v ženskih pesniških zbirkah najraje poiščemo: lirika ljubezni in materinstva.

Na kratko bi o naših pesnicah lahko povedali tole:

Maria Pawlikowska-Jasnorzewska (1895—1945) je zelo znana poljska pesnica. Njeno subtilno osebno liriko odlikujejo precizna oblika, melodioznost in inteligenca. Bila je sopotnica literarne skupine »Skamander«, ki je dala pečat vsemu poljskemu literarnemu življenju po prvi svetovni vojni. Poleg pesmi je napisala tudi nekaj gledaliških del. Pred Nemci je emigrirala v Anglijo in tam leta 1945 tudi umrla.

Kazimiera Ilakowiczówna (rojena leta 1892) je v svoji poeziji predvsem občutljiva ženska. Prvo zbirko je izdala že leta 1912, potem pa je napisala še več knjig pesmi in dobila zanje več literarnih nagrad. Za nas bo še posebej zanimivo, da je med obema vojnama rada obiskovala Dalmacijo in tu napisala ciklus z naslovom »Dalmatinske variacije«. Izdala jih je v emigraciji v Budimpešti leta 1942. Po poljskih revijah in časopisih lahko bralec še zmeraj sreča njeno ime.